

Iš Panevėžio
praeities:
kultūros
paveldas

KONFERENCIJOS PRANEŠIMAI

Dvyliktoji konferencija

Panevėžys
2010-10-22

PANEVĖŽYS NIKOLAJAUS GOGOLIO *VESTUVĖSE*
(*Andriaus Poidėno recenzija laisvam Liudviko Jakavičiaus*
vertimui; 1899)

Prof. habil. dr. Giedrius Subačius

Lietuvių kalbos institutas, Vilnius

Iliojaus universitetas, Čikaga

Andrius Poidėnas, Adomo sūnus, gimė 1859 metų lapkričio 26 dieną Gerultiškio kaime, Parovėjos apylinkėje (į šiaurės rytus nuo Biržų), stačiatikiu krikštytas Opočkoje (dab. Rusija, Pskovo gubernija). Mokėsi Panevėžio mokytojų seminarijoje (1874–1878), mokytojavo Šaukėnų (1878–1880), Kuršėnų (1880–1883), Panevėžio, Piniavos (1883–1887), Vieksnių (1887–1888) mokyklose ir galiausiai Panevėžio mokytojų seminarijoje (1889–1901), į kurią pateko su Vilniaus švietimo apygardos globėjo Nikolajaus Sergijevskio protekcija. Buvo išlaikęs apskrities mokyklos rusų kalbos ir literatūros mokytojo egzaminus. Zacharijui Liackiui palikus seminariją, tapo jos lietuvių kalbos mokytoju (1895–1901). Panevėžyje, Nociagaloje, Krekenavoje policijos uriadniku dirbo jo brolis Vasilijus Poidėnas, jis už nuopelnus knygnešiams (esą žiūrėjęs į jų veiklą pro pirštus) nuo 1929 metų lapkričio 1 dienos gavo 30 litų knygnešio pensiją. Pats A. Poidėnas buvo nusistatęs prieš tautinį lietuvių atgimimą, net ir savo lietuvių kalbos pamokose lietuviškai nekalbėdavo. Jis mirė 1901 metų rugpjūčio 24 dieną nuo paralyžiaus (insulto?), palaidotas Panevėžio stačiatikių kapinėse¹.

A. Poidėnui yra tekę N. Sergijevskio užsakymu vertinti lietuviškai rašytus rankraščius. Iš N. Sergijevskio 1899 metais jis gavo įvertinti ir

---

¹ Duomenys apie A. Poidėną iš spaudai rengiamos knygos: G. S u b a č i u s, *Lietuvių kalbos ekspertai Rusijos imperijos tarnyboje: Dmitrijus Kaširinas, Zacharijus Liackis, Andrius Poidėnas (XIX amžiaus antroji pusė)*, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.

Andrius Poidėnas (1859–1901)
1899-aisiais.
VUB RS, f. 46-1608.

Liudviko Jakavičiaus² versta Nikolajaus Gogolio pjesę *Vestuvės*.

1899 metų liepos 24 dieną L. Jakavičius į Centrinę spaudos reikalų valdybą Sankt Peterburge buvo siuntęs iš Rygos savo N. Gogolio pjesės *Vestuvės* vertimą į lietuvių kalbą ir prašęs leidimo ją statyti scenoje³. Po trijų savaičių (rugpjūčio 16 d.) Vilniaus generalgubernatoriaus Vitalijaus Trockio kanceliarijos viršininkas tą vertimą jau buvo perdavęs Vilniaus švietimo apygardai su prašymu įvertinti, ar galima pagal jį statyti spektaklį scenoje⁴. V. Trockis pageidavo, kad būtų kreiptasi į vieną iš lietuviškai mokančių Panevėžio mokytojų seminarijos dėstytojų (l. 1v). Po penkių dienų (rugpjūčio 21-ąją) Vilniaus švietimo apygardos kanceliarija jau prašė

Panevėžio mokytojų seminarijos įvertinti pjesės vertimą – „пригодности ея для исполненія на сцене“ (tinkamumo atlikti scenoje – red.) (Lietuvos valstybės istorijos archyvas (toliau – LVIA), f. 567, ap. 11, b. 5603, l. 4r) aspektu.

² Liudvikas Jakavičius (1871–1941) yra žinomas lietuvių literatas, leidėjas, teatro organizatorius, knygnešys. Gimęs Žagarės valsčiuje, 1890 m. tarnavęs Papilės valsčiuje raštininku, 1891 m. persikėlė į Rygą, ten baigė realinę gimnaziją. „1898 metais suorganizavo teatro mėgėjų grupę, rengė ir režisavo vaidinimus, juose pats vaidino“ (*Lietuvos bibliografija*, 2006, 3 [1], p. 416). Iš Rygos grįžo į Šiaulius 1918 m. Rygoje ir Šiauliuose leido knygas. 1938 m. apdovanotas Gedimino ordinu už nuopelnus Lietuvai. Mirė ir palaidotas Anykščiuose (*Lietuvos bibliografija*, 2006, 3 [1], p. 416; *Lietuvių enciklopedija* 9, 1956, p. 255–256).

³ Nikolajaus Gogolio pjesės *Vestuvės* Liudviko Jakavičiaus vertimo į lietuvių kalbą vertinimas, *Rusijos valstybės istorijos archyvas*, f. 776, ap. 25, b. 538, l. 1r.

⁴ Nikolajaus Gogolio pjesės *Vestuvės* Liudviko Jakavičiaus vertimo į lietuvių kalbą vertinimas, *LVIA*, f. 567, ap. 11, b. 5603, l. 1r.

A. Poidėnas užtruko rašyti recenziją pusantro mėnesio (baigė spalio 4 d.). Jis buvo labai nustebęs, kaip, išskyrus pirmąsias scenas, smarkiai ir keistai perdirbtas N. Gogolio pjesės originalas:

Въ первыхъ сценахъ /явленіяхъ/ заметна близость перевода къ известному произведенію русскаго писателя; въ остальномъ же работа г[осподина] Яковича оказывается переделкой и притомъ весьма странной (LVIA, f. 567, ap. 11, b. 5603, l. 3r).

(Pirmosiose scenose/paveiksluose/pastebimas vertimo nenutolimas nuo žinomo rusų rašytojo kūrinio, tačiau toliau ponas Jakovičius perkuria jį, be to, labai keistai – red.)

A. Poidėnas pastebėjo, kad L. Jakavičius gerokai sutrumpino N. Gogolio pjesę, bet kartu kai ką ir pats įterpė – tai esą visiškai nesutinka su N. Gogolio originalu. Taip pat veiksmą iš sostinės ir iš Muilo skersgatvio L. Jakavičius esą perkėlė į Panevėžį, Ramygalos gatvę.

Veiksmas rusiškame N. Gogolio originale vyksta Sankt Peterburge (taigi tuometėje sostinėje). *Vestuvėse* minimos tokios miesto dalys: Vyborgo pusė ir Maskvos pusė (1718 metais Sankt Peterburgas buvo oficialiai padalytas į penkias dalis: Peterburgo, Admiraliteto, Maskvos, Vyborgo ir Vasiljevo salos)⁵. N. Gogolis taip pat minėjo Sankt Peterburgo rajoną Peski⁶, kuriame ir buvo Muilo skersgatvis (tame pačiame Peski rajone buvo ir kitas N. Gogolio pjesės skersgatvis Petrovskij, apie kurį A. Poidėnas nekalbėjo – galbūt ir L. Jakavičius jo nebuvo perėmęs ar pervadinęs). Turbūt tai, kad N. Gogolis nurodė Maskvos pusę (Sankt Peterburge), suklaidino ne vieną skaitytoją, pamaniusį, kad veiksmas ir vyksta Maskvoje. Pavyzdžiui, Jurijus Lotmanas manė N. Gogolį *Vestuvėse* turėjus galvoje kokį nors apibendrintą Rusijos pirklių miestą (be pavadinimo), nes esą naudojo ir Maskvos, ir Sankt Peterburgo topografiją:

---

⁵ Plg. „Выборгская сторона“, *Википедия* (<http://ru.wikipedia.org>, tikrinta 2010 05 04).

⁶ Plg. „Пески (район Санкт-Петербурга)“, *Википедия* (<http://ru.wikipedia.org>, tikrinta 2010 05 04).

Теперь возьмем «Женитьбу» Гоголя, где действие происходит «в Московской части», «поближе к Пескам, в Мыльном переулке» (Петербург). Переместить действие в Замоскворечье, конечно, более возможно, чем на Невский проспект, – текст воссоздает особое художественное пространство, которое будет равно не Москве или какому-либо другому городу, а «купеческой части русского города» 1830-х гг.⁷

(Dabar imkime Gogolio „Vestuves“, kur veiksma vyksta „Maskvos dalyje“, „arčiau prie Peski, Muilo skersgatvio“ (Peterburgas). Perkelti veiksma į Zamoskvorečję, žinoma, labiau įmanoma negu į Nevos prospektą. Tekste sukuriama ypatinga meninė erdvė, kuri būdinga ne Maskvai ar kokiam kitam miestui, o „Rusijos miesto pirklių rajonui“ – red.)

J. Lotmanui atrodė, kad N. Gogolis pradėjo savo *Vestuvių* veiksma Maskvos pakraštyje (Zamoskvorečėje), bet paskui perkėlė į Sankt Peterburgą: „В ходе работы над «Женитьбой» Гоголь переносит действие из поместья в Петербург“ (rašydamas „Vestuves“, N. Gogolis perkelia veiksma iš dvaro sodybos į Peterburgą – red.). Tai netikslu, nes visi N. Gogolio parinkti vietovardžiai buvo peterburgiški. N. Gogolio veikėjus maskviečiais, o ne peterburgiečiais netiksliai laikė ir pats recenzijos užsakovas generalgubernatorius V. Trockis (žr. toliau).

Vertimui L. Jakavičius parinko vietinius Panevėžio gyventojus. Ne šiaip sau V. Trockis prisiminė Panevėžio mokytojų seminariją, kai ieškojo vertintojo – seminarija buvo tik už keliasdešimt žingsnių nuo L. Jakavičiaus minėtos Ramygalos gatvės (tada oficialiai vadintos *Vaisių* – „Фруктовая“).

Kaip matyti iš L. Jakavičiaus biografijos, tuo metu, kai A. Poidėnas recenzavo N. Gogolio *Vestuvių* vertimą, jis buvo įkūręs teatro grupę ir aktyviai joje vaidino. 1898 metais suvaidintas pirmas lietuviškas

---

⁷ Ю. М. Лотман, *Художественное пространство в прозе Гоголя* (<http://philologos.narod.ru/lotman/gogolSPACE.htm>; tikrinta 2010 05 04).

spektaklis Rygoje⁸. Kaip pažymi *Lietuvių enciklopedija*, L. Jakavičius ypač mėgo komiškus vaidmenis (p. 255). Ir pats jis sakė esą žmonėms atrodantis „šposininkas-juokdarys“⁹. Matyt, L. Jakavičius norėjo vaidinti ir savo adaptuotą N. Gogolio pjesės vertimą, žinoma, satyros ir „šposų“ ten taip pat turėjo būti prirašęs. Tik iš L. Jakavičiaus biografijos nematyti, kad jis kada būtų gyvenęs Panevėžyje, todėl lieka nelabai aišku, kodėl N. Gogolio pjesės veiksmą perkėlė būtent į Panevėžį – savo teatrą juk turėjo Rygoje. Antra vertus, geležinkeliu į Panevėžį ne taip toli iš Rygos, L. Jakavičius galėjo kažkiek pažinti Panevėžio gyvenimą ir asmeniškai. Arba gal jis išvėlgė ryšį tarp Sankt Peterburgo Peski (galima būtų versti *Smėlynai*) rajono ir analogiško *Smėlynės* rajono Panevėžyje (tačiau Ramygalos gatvė buvo visai kitoje vietoje, ne Smėlynėje). O gal L. Jakavičius matė tam tikrą žodžių *Peterburgas* ir *Panevėžys* sąsają – bent jau pirmasis priebalsis tas pats?

Na, A. Poidėnas gerai pažino savo Panevėžį ir galėjo tvirtu balsu komentuoti L. Jakavičiaus išmonę:

авторъ съ беззащитной откровенностью чуть не пальцемъ указываетъ на живыхъ людей, то называя ихъ своей фамиліей, то подробно изображая ихъ наружный видъ и общественное положеніе (LVIA, f. 567, ap. 11, b. 5603, l. 3r).

Nekukliu atvirumu A. Poidėnas pavadino L. Jakavičiaus norą aprašyti gyvus žmones. N. Gogolio *Vestuvėse* A. Poidėnas atpažino Panevėžyje ar jo apylinkėse gyvenusius tikrus asmenis: Franciską Jasinską (Франциской Ясинской); dvarininką Карпі (Карпя); jo ūkvedį „Blyną“ („Блинась“), augalotą žmogų, tvirto sudėjimo, mėgėją triukšmauti ir plūsti savo lankytojus; Bražį (Бражись), kažkada tarnavusį vaitu (uriadniku) ir apdovanotą už uolią tarnybą galionais („галунами“); pasiturintį valstietį Zabilą (Забиласа). A. Poidėno

---

⁸ Lietuvanis [Liudvikas Jakavičius,] *Atsiminimai iš lietuvių spaudos draudimo laikų*, Šiauliai: išleido Liudas Jakavičius, 1938, p. 34.

⁹ Ten pat, p. 3.

„Šposininkas-juokdarys“ Liudvikas Jakavičius 1901 metais Rygoje; 1899-aisiais jis laisvai išvertė Nikolajaus Gogolio pjesę „Vestuvės“ į lietuvių kalbą: veiksmo vietą vietoj Sankt Peterburgo pasirinko Panevėžį, vietoj peterburgiečių veikėjų – panevėžiečius (fotografija iš: Jakavičius, „Atsiminimai...“, p. 56).

išvada kategoriška – spektaklis jokiū būdu negalįs būti statomas scenoje:

Несомненно, что такое искажение комедии Гоголя, решительно возбраняющее признавать работу г[осподина] Яковича какимъ бы то ни было переводомъ подлинника, вместе съ симъ делаетъ последнюю невозможно // для сцены, какъ двойную уродливую породю на действующихъ лицъ комедии Гоголя и на обитателей Поневежскаго уезда, обязанныхъ говорить и действовать въ духе столичныхъ гоголевскихъ типовъ (LVIA, f. 567, ap. 11, b. 5603, l. 3r–3v).

Atmesdamas laisvajį L. Jakavičiaus vertimą, A. Poidėnas gynė ne tik N. Gogolio kūrinio integralumą, bet ir panevėžiečių garbę. Ir kiti kūriniai tada neretai būdavo verčiami laisvai, išlaikyti originalo tikslumą toli gražu ne visada buvo jaučiama esant reikalinga. Bet L. Jakavičiaus panevėžiečių gyvenimo parodija A. Poidėnui atrodė nepakeliama.

A. Poidėnas nė žodžiu neužsiminė apie lietuvių kalbą ar rašybą, nors tokio pobūdžio recenzijose tai buvo įprasta. Kaip galima spręsti iš susirašinėjime lotyniškėmis raidėmis vartojamo pavadinimo *Vestuves* – pjesė turėjo būti versta ne kirilikos, o lotyniškėmis raidėmis. Teoriškai

atrodytų, kad jei buvo prašoma leidimo tik pastatyti scenoje, t. y. tik vartoti garsų kalbą, tai koks skirtumas, kokiomis raidėmis užrašyti aktorių žodžiai. Vis dėlto valdininkams buvo mažų mažiausia užgaulu, kad vertimas nebuvo rašytas jų propaguota kirilika. Todėl A. Poidėnas net nematė reikalo recenzuoti draudžiamąją rašybą. L. Jakavičius demonstravo nelojalumą valdžiai, pasirinkdamas lotyniškas raides – jau vien tai galėjo versti atmesti jo siūlymą.

Vilniaus švietimo apygardos kanceliarija A. Poidėno įvertinimą generalgubernatoriui išsiuntė be savo pakeitimų ar komentarų spalio 13-ąją (LVIA, f. 567, ap. 11, b. 5603, l. 6r). V. Trockis, rašydamas atgal į Sankt Peterburgą, citavo A. Poidėno atsiliepimą ir aiškino, kad vaizduojami ne N. Gogolio maskviečiai [t. y. peterburgiečiai – čia klydo ir V. Trockis], o Panevėžio ir apylinkių gyventojai, kad N. Gogolio pjesė iškraipyta, ir kvietė paskaityti (labai neigiama) A. Poidėno atsiliepimą (l. 5r).

Atrodo, kad L. Jakavičiaus vertimas niekada ir nepateko į sceną – N. Gogolio *Vestuvių* Panevėžys ir teliko dabar nebežinomo rankraščio realybe.

ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS

Duomenys apie A. Poidėną iš spaudai rengiamos knygos: G. Subačius, *Lietuvių kalbos ekspertai Rusijos imperijos tarnyboje: Dmitrijus Kaširinas, Zacharijus Liackis, Andrius Poidėnas (XIX amžiaus antroji pusė)*, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.

Lietuvanis [Liudvikas Jakavičius,] *Atsiminimai iš lietuvių spaudos draudimo laiku*, Šiauliai: išleido Liudas Jakavičius, 1938.

Lietuvių enciklopedija 9, 1956.

Lietuvos bibliografija, 2006, 3[1].

Nikolajaus Gogolio pjesės *Vestuvės* Liudviko Jakavičiaus vertimo į lietuvių kalbą vertinimas, *LVI*A, f. 567, ap. 11, b. 5603, l. 1r.

Nikolajaus Gogolio pjesės *Vestuvės* Liudviko Jakavičiaus vertimo į lietuvių kalbą vertinimas, *Rusijos valstybės istorijos archyvas*, f. 776, ap. 25, b. 538, l. 1r.

Plg. „Пески (район Санкт-Петербурга)“, *Википедия* (<http://ru.wikipedia.org>, tikrinta 2010-05-04).

Plg. „Выборгская сторона“, *Википедия* (<http://ru.wikipedia.org>, tikrinta 2010-05-04).

Лотман, Ю. М., *Художественное пространство в прозе Гоголя* (<http://philologos.narod.ru/lotman/gogolSPACE.htm>; tikrinta 2010 05 04).

SUMMARIES

PANEVĖŽYS IN NIKOLAI GOGOL'S "WEDDING"
(ANDRIUS POIDĖNAS'S REVIEW OF THE FREE
TRANSLATION BY LIUDVIKAS JAKAVIČIUS; 1899)

Prof Dr Habil Giedrius Subačius
Illinois University, Chicago

In 1899 Andrius Poidėnas (1859–1901), the teacher of Lithuanian language at Panevėžys Teachers' Training Seminary received a manuscript of a

Lithuanian translation of Nikolai Gogol's comedy "Wedding" for evaluation. A. Poidėnas noticed that the translator, Liudvikas Jakavičius (1871–1941), significantly shortened and otherwise altered the play. Jakavičius moved the place of action from the capital of the Russian empire Saint Petersburg to the Lithuanian town of Panevėžys; Soap Side Street (МЫЛЬНЫЙ переулочъ) became Ramygala Street. The reviewer was outraged by Jakavičius's attempt to depict real residents of Panevėžys: Franciska Jasinska, the landlord Karpis and his housekeeper "Blynas" (a tall and sturdy person, who liked making noise and scolding at his visitors), Bražys (a former policeman), and the prosperous peasant Zabilas. Poidėnas's conclusion was very strict: the comedy cannot be put on stage under any circumstances.

Today Jakavičius's Lithuanian translation of Gogol's "Wedding" is unknown. The original of A. Poidėnas review is available in The National Historical Archive of Lithuania (call number: LVIA, f. 567, ap. 11, b. 5603).